

DANS WIJZER

Actuele informatie over Nederlandse Dansgroepen 1989

Boekmanschting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

'Dans Wijzer'

De dans verbindt de mensen over alle grenzen heen, is tijdloos en drukt gevoelens en bekoorlijkheid uit. Een wereldwijde onderneming als Philip Morris met activiteiten in voedings- en genotsmiddelen in 170 landen, heeft een langdurige traditie in de ondersteuning van beeldende en uitvoerende kunsten. Dat is niet alleen een bedrijfsfilosofie, maar ook noodzakelijk om mensen met verschillende achtergronden bij elkaar te brengen.

Internationaal steunt Philip Morris al sinds 1958 kunstprojecten. Vanaf 1972 is er ook een samenwerking met dansgezelschappen. De laatste jaren zijn bijvoorbeeld het Joffrey Ballet en het Alvin Ailey American Dance Theatre gesponsord, evenals de Amerikaanse tournee van het Parijse Opera Ballet.

Wij stellen het bijzonder op prijs een bijdrage te kunnen leveren aan het totstandkomen van de brochure 'Dans Wijzer', die is bedoeld als ondersteuning van de manifestatie 'Dansdag', welke op 15 januari 1989 in het Cultureel Centrum Amstelveen werd gehouden.

Philip Morris Holland B.V.

G.L. de Bruin

Inhoud

Ten Geleide	6
Dansgroep Krisztina de Châtel	7
Dansproductie	8
De Rotterdamse Dansgroep	10
Folkloristisch Danstheater	11
Het Nationale Ballet	12
Introdans	14
Nederlands Dans Theater	16
Penta Theater	18
Reflex	19
Scapino Ballet	20
Amsterdans Internationaal	22
Arena	22
José Besprosvany	23
Beppie Blankert	24
Cees Brandt	25
Truus Bronkhorst	25
Cloud Chamber	26
Dansgroep Intercity	27
Dansend Hart	27
Danstheater Nan Romijn	28
Dansstudio Pauline de Groot	29
D3	30
Dans Compagnie Limburg	30
Djazzex	31
Dansers Collectief	32
Barbara Duyfjes/Lisa Marcus	33
Foltz and Company	34
Fel Pastel	35
Glashart	35
De Nieuwe Dansgroep	36
De Nieuwe Danserije	37
Onafhankelijk Toneel	38
Opus One	39
Angelika Oei	40
Pandora	41
Bart Stuyf	42
Shusaku & Dormu Dance Theater	43
Slow K.	44
Villa Danthe	44
Vals Bloed/Het Concern	45
Aanvullende informatie	46

Ten Geleide

Op initiatief van de Gemeentelijke Dienst voor Cultuur te Amstelveen en de Culturele Raad Noord-Holland werd op 15 januari j.l. op drie locaties in Amstelveen een 'Dansdag' georganiseerd, met als doel de belangstelling voor de dans in ons land te bevorderen.

Potentiële afnemers, zoals directies en programmeurs van schouwburgen en culturele centra, organisatoren van voorstellingen op scholen en jeugdcentra en andere geïnteresseerden werden in de gelegenheid gesteld kennis te maken – c.q. de kennismaking te hernieuwen – met een gevarieerd dansaanbod.

De 'Dansdag' werd georganiseerd door de 'Werkgroep Dansdag Amstelveen'. In deze werkgroep hadden zitting: Conny Eggink (Culturele Raad Zuid-Holland), Gert Fokkens (Culturele Raad Noord-Holland), Erik Koopman-schap (Provincie Noord-Brabant), Henny van Weelden (Gelderse Stichting voor Culturele Zaken), Astrid Eetgerink, Joop van Bemmelen en Wim Bary, deze laatste drie genoemden van de Gemeentelijke Dienst voor Cultuur, Amstelveen.

Ter ondersteuning van deze 'Dansdag' en als promotie van de professionele danskunst in Nederland werd door de werkgroep in samenwerking met het Nederlands Instituut voor de Dans de brochure 'Dans Wijzer' uitgegeven, waarin opgenomen informatie over de Nederlandse gezelschappen.

'Dansdag' en 'Dans Wijzer' zijn mede mogelijk gemaakt dankzij de steun, welke wij mochten ontvangen van het Ministerie van WVC, de provincies Noord- en Zuid-Holland, Gelderland en Noord-Brabant en Philip Morris Holland B.V..

Wij hopen oprecht dat de 'Dansdag' en de 'Dans Wijzer' een stimulans mogen betekenen voor de interesse voor de dans in ons land.

Wim Bary
voorzitter Werkgroep Dansdag

Amstelveen, 15 januari 1989

Dansgroep Krisztina de Châtel

"Toch, die strengheid en dat sobere materiaalgebruik heb ik nog steeds in me. Ik ben een vrij mens. Ik kan het me permitteren om streng te zijn".

(Krisztina de Châtel)

Krisztina de Châtel is een Hongaarse van geboorte, maar woont en werkt al bijna twintig jaar in Nederland. Met een na haar opleiding aan de Folkwang school in het Westduitse Essen kwam ze naar Amsterdam om er te dansen. Al meer dan tien jaar heeft ze nu haar eigen groep, die de laatste jaren is uitgegroeid tot een in binnen- en buitenland zeer succesvol dansgezelschap. Zijzelf kreeg de Sonia Gaskell-prijs voor choreografie.

Krisztina de Châtel heeft een zeer eigen stijl ontwikkeld. Ze beperkt zich steeds tot het gebruik van een klein scala aan bewegingen, waarop met uiterste nauwgezetheid wordt gevarieerd. De mogelijkheden van dat scala worden uitputtend onderzocht: patronen verschuiven ten opzichte van elkaar, accenten worden verlegd, minieme veranderingen worden aangebracht. Het is een genre dat, in navolging van de muziek van componisten als Steve Reich en Philip Glass, minimale of repetitieve dans wordt genoemd.

Die eigenzinnige stijl heeft ze door de jaren heen bewaard en uitgebouwd. Ze vergt veel van haar dansers, die de minieme veranderingen met uiterste precisie moeten kunnen uitvoeren. Ze vergt ook een en ander van haar publiek, dat oog voor detail moet hebben. Een eigenschap die gezien haar succes blijkbaar steeds wijder verbreid raakt.

Uit het werk van De Châtel spreekt een fel verzet tegen krachten die het individu te boven dreigen te gaan. Aanvankelijk waren dat denkbeeldige obstakels zoals lijnen op de vloer of het ritme van de muziek. Gaandeweg werd die tegenstand tastbaarder. Haar dansers moesten optor-

nen tegen een door windmachines veroorzaakte orkaan (*Typhoon*), zich ingraven in een aarden wal (*Föld*), weerstand bieden aan een glazen wand (*Staunch*).

In *Change* is dat verzet minder nadrukkelijk aanwezig. Beeldend kunstenaar Peter Struijcken ontwierp een ingenieus lichtplan dat zich juist aan de dansers aanpast. Toch zijn hun bewegingen zeer krachtig en uitgesproken.

Naast de, meestal avondvullende, choreografieën van de hand van De Châtel voert haar dansgroep soms ook werk van anderen uit. John Wisman, danser en choreograaf van Het Nationale Ballet, maakte enkele jaren geleden een avondvullend werk.

Ook dit seizoen wordt met gastchoreografen gewerkt. De Amerikaan Robert Kovich maakte het titelstuk voor het programma *Blue Pacifica*, dat voorts bestaat uit choreografieën van De Châtel zelf, en van de dansers Karin Post, Dries van der Post en Robbert Rappange. Momenteel maakt De Châtel een volgende avondvullende productie, getiteld *Strings*, welke eind maart uitkomt.

Dansgroep Krisztina de Châtel
Kees Korsman
Plantage Muidergraacht 155
1018 TT Amsterdam.
020-273970

Blue Pacifica

foto: Jannes Linders

Dansproduktie

"Je moet kunnen zien dat het een groep is en dat de dansers bij elkaar horen, maar toch allemaal een eigen identiteit hebben. Iedereen zijn kleur, zijn eigen stijl en zijn eigen lijf".

(Bianca van Dillen, artistiek leider van Dansproduktie)

Zonder Dansproduktie zou de moderne dans in Nederland er anders uitzien. De groep heeft een voorhoederol vervuld bij het introduceren van dans die niet is gestoeld op de klassieke techniek. Veel van hen die in ons land nu het gezicht van de moderne dans bepalen – Beppie Blankert, Helga Langen, Patrice Kennedy, Margie Smit, Pauline Daniëls, Truus Bronkhorst – dansten kortere of langere tijd bij het gezelschap. Maar ook op andere manieren heeft Dansproduktie als wegbereider gefungeerd: door samen te werken met componisten en beeldend kunstenaars, door als een van de eerste moderne dansgroepen een doeltreffende organisatie op te zetten.

Het begon in het midden van de jaren zeventig toen een groep van trouwe bewonderaars van de Amerikaanse choreograaf Merce Cunningham de hoofden bijeen stak. Veel van de leden van de groep kregen in die tijd (een deel van) hun opleiding aan de Cunningham-school, of bij een van de andere moderne choreografen in New York. In de beginjaren was Dansproduktie dan ook sterk op de Verenigde Staten georiënteerd, niet alleen in de techniek die werd gebruikt, maar ook door de afwezigheid van een verhalend gegeven. Later ging de groep meer op zoek naar verbanden met de literatuur. Danseressen gingen teksten gebruiken, de groep zocht naar vormen van samenwerking met acteurs en regisseurs.

De laatste jaren schuift Dansproduktie weer wat meer de richting van de pure dans op. Artistiek leidster en choreografe Bianca van Dillen betitelt haar stijl als abstract expressionisme: dans die geen letterlijke verbeelding van emoties is, maar wel degelijk een gevoelsmatige lading heeft. Ze verwacht van haar dansers dat die meer zijn dan de uitvoerders van haar ideeën.

Haar choreografie *Dag en nacht* is daarvan een proeve. In *Decisions*, het eerste deel, speelt het toeval een rol op een wijze die verwant is aan het werk van Cunningham. Ook in *Three Dances*, het tweede deel van *Dag en nacht*, verloochent Van Dillen haar afkomst niet. Ze gebruikt daarin pianomuziek van John Cage, die tientallen jaren de huiscomponist was van Cunningham.

In het lopende seizoen brengt Dansproduktie een programma dat bestaat uit *Match* van danseres Angela Linssen op muziek van Jan Willem van Mook en *Speaking terms* van danser Guido Severien op muziek van Henk van der Meulen. In het voorjaar van 1989 brengt Dansproduktie drie 'instant-programma's' in theater Frascati in Amsterdam, programma's met een korte voorbereidingstijd, waarin gebruik wordt gemaakt van 'prefab' bestanddelen.

Dansproduktie
Daniëlle Mol
Plantage Kerklaan 61
1018 CX Amsterdam.
020-242166/253863

Speaking terms/Match

foto: Jannes Linders

De Rotterdamse Dansgroep

"Het kernwoord voor ons is toch: nieuw, nieuw, nieuw. Wij willen geen museumfunctie voor choreografen die nog midden in een proces van verandering zitten".
(Käthy Gosschalk, artistiek leider van De Rotterdamse Dansgroep)

De Rotterdamse Dansgroep is in Zuid-Holland een bekende verschijning. De groep ging tot voor kort door het leven als Werkcentrum Dans, een naam die met ingang van dit seizoen definitief is afgezworen. Het in Rotterdam gevestigde gezelschap kan bogen op een voor een moderne-dansgroep lange geschiedenis. In het midden van de jaren zeventig besloot Rotterdam, met een schuin oog naar Den Haag en Amsterdam, dat het tijd werd voor een eigen dansgroep. Werkcentrum Dans werd opgericht, een gezelschap dat een modern repertoire moest gaan brengen. Die taak heeft het gezelschap tot op de dag van vandaag behouden. Onder de artistieke leiding van Käthy Gosschalk heeft de groep steeds aansluiting gezocht en gevonden met de nieuwe ontwikkelingen die zich wereldwijd op het gebied van moderne dans voltrekken. Daarbij heeft de groep altijd met een scherp oog de Verenigde Staten in de gaten gehouden. Tal van toonaangevende choreografen uit New York, bakermat van de moderne dans, zijn door het Rotterdamse gezelschap in ons land geïntroduceerd. Werk van Jim Self, Bill T. Jones, Martha Clarke, Remy Charlip en zelfs Merce Cunningham staat of stond op het repertoire van de groep. De invloed van laatstgenoemde pionier van de moderne dans is nadrukkelijk in de stijl van de groep terug te vinden. Maar het Rotterdamse gezelschap heeft ook heel wat

Nederlands talent de kans geboden zich te presenteren. Hans Tuerlings, Ton Simons, Ed Wubbe, Lidy Mouw, Jan Hein van Tol en Denies Louwerse behoren tot de choreografen van eigen bodem die voor de groep hebben gewerkt. Namen die aangeven dat het gezelschap zich niet op één stijl wil vastpinnen.

Het repertoire voor dit seizoen weerspiegelt die koers. Stephen Petronio en Randy Warshaw behoren tot de meest interessante choreografen die New York thans heeft te bieden. Zij maken veelal dans die het zonder verhalend gegeven stelt, zodat de beweging alle aandacht krijgt. Hans Tuerlings, Ton Simons en zeker ook Käthy Gosschalk zijn Nederlandse choreografen die de nieuwsgierigheid weten te wekken, omdat ze nooit in herhalingen vervallen. Zij werken vaker met verhalende uitgangspunten en vormen zo een tegenwicht voor de Newyorkers. Denies Louwerse is een veelbelovende jonge choreograaf van eigen bodem.

De Rotterdamse Dansgroep
Karel Willems
's-Gravendijkwal 58-a
3014 EE Rotterdam
010-4364511

Surrender

foto: Leo van Velzen

Van Zwarte Woud tot Zwarte Zee

foto: Peter Korniss

Folkloristisch Danstheater

“Er is geen land in Europa waar de internationale folklore zoveel aandacht krijgt als hier. Bijna elk land koestert zijn eigen nationale folklore als een kasplantje. Op die manier doen wij het gelukkig niet”.
 (Ferdinand van Altena, artistiek leider van het Folkloristisch Danstheater)

Het Folkloristisch Danstheater is het enige dansgezelschap in West-Europa dat zich op professionele wijze met volksdans bezighoudt. En dat inmiddels al meer dan een kwart eeuw lang. Het zilveren jubileum werd vorig jaar gevierd.

Niet minder dan 22 dansers en 5 muzikanten heeft het gezelschap tot zijn beschikking. Die voeren een repertoire ten tonele dat van over de hele wereld kan komen. Het spreekt haast vanzelf dat er vaak wordt geput uit de folklore van Oost-Europa, waar de gechoreografeerde volksdans het verst is ontwikkeld. Het nieuwe programma *Van Zwarte Woud tot Zwarte Zee* is daarvan een voorbeeld. Het is samengesteld uit dansen van, op en om de rivier de Donau.

Maar het Folkloristisch Danstheater brengt ook dansen uit andere culturen. De *Morrisdans* van de oude Britten, voorloper van de tapdans; de statige dansen uit Israël, de onstuimige folklore van Zuid-Amerika. Binnen de grenzen van het eigen land is het Folkloristisch Danstheater naast de onvermijdelijke klompdans ook heel andere hoofse en boerse dansen op het spoor gekomen.

Behalve door het niveau van de uitvoering onderscheidt het Folkloristisch Danstheater zich van de meeste volksdangroepen door de thematische aanpak. Het gezelschap wil meer bieden dan een zo zorgvuldig mogelijke instudering van de traditionele dansen. Het wil deze ook een theatrale lading geven. De programma's zijn geen willekeurige aaneenschakeling van dansen uit alle wind-

streken, maar worden zo samengesteld dat een verhaal ontstaat: de legende van Koning Arthur (*Reidans van heldendaden*); de overwinning op de Moren (*Moresca/Saltarella*); de historie van het mombakkes (*Maskers en mythen*).

Het Folkloristisch Danstheater heeft een eigen theater aan de Kloveniersburgwal in Amsterdam, maar behoort als gevolg van de grote publieke belangstelling voor volksdans ook tot de meest reislustige dansgezelschappen. Het gezelschap heeft daarnaast onder de noemer *De wereld danst in Nederland* een uitgebreid scala aan mogelijkheden voor de bovenbouw van het basisonderwijs. Daarbij kunnen ook dansen uit een specifiek land centraal worden geplaatst.

Folkloristisch Danstheater
 Walter Heeroma
 Postbus 16885
 1001 RJ Amsterdam
 020-239112

Het Nationale Ballet

"Met lege virtuositeit wil ik in Nederland niet aankomen. Daar is het publiek hier te ontwikkeld voor".

(Rudi van Dantzig, artistiek leider van Het Nationale Ballet)

Het Nationale Ballet is met meer dan tachtig dansers veruit het grootste dansgezelschap in Nederland. Het in 1961 door Sonia Gaskell opgerichte gezelschap kreeg 25 jaar later het Muziektheater (Stopera) aan de Amstel in Amsterdam als thuisbasis. Daar zijn de studio's en kantoren gevestigd, daar ook wordt het leeuwedeel van de optredens gegeven. Daarnaast geeft Het Nationale Ballet in toenemende mate weer voorstellingen buiten Amsterdam en worden jaarlijks tournees door het buitenland gemaakt.

Het repertoire van Het Nationale Ballet heeft de klassieke techniek als grondslag. Jaarlijks worden één of enkele van de klassieke standaardwerken uitgevoerd: *Les Sylphides*, *Giselle*, *De Schone slaapster* en onlangs nog het *Zwanenmeer*. Dan zijn er feeëriek decors, dan dansen de ballerina's op spitz en zijn er onberispelijke kostuums. Het Nationale Ballet bewaart de hoogtepunten uit de balletgeschiedenis en vervult daarmee de rol van levend museum.

George Balanchine geldt als de grote vernieuwer van het klassieke ballet. Hij brak in de eerste helft van deze eeuw resoluut met de gedachte dat een ballet een verhalend gegeven zou moeten hebben en is de bedenker van virtuoze dansen, vooral voor de vrouwen. Het Nationale Ballet heeft meer dan twintig choreografieën van zijn hand op het repertoire, en is daarmee een van de voornaamste schatbewaarders van Balanchine.

Maar het gezelschap heeft ook een heel andere kant: die van de huischoreografen Rudi van Dantzig en Toer van Schayk, die in hun werk de klassieke techniek vermengen met hedendaagse dans en er samen met Hans van Manen voor hebben gezorgd dat de danskunst in Nederland tot volle wasdom is gekomen. Ook Van Manen was vele jaren huischoreograaf bij Het Nationale Ballet. Zijn werk neemt er nog steeds een voorname plaats in. Van de jonge lichte choreografen uit de rangen van het gezelschap zelf treden John Wisman, Jan Linkens en John Brown het meest op de voorgrond.

Sinds kort zoekt het gezelschap aansluiting bij de nieuwste stromingen in de dans, door choreografen als Carolyn Carlson, Edouard Lock en Maguy Marin in huis te halen. Of door voor *Bacchanten* een samenwerking aan te gaan met toneelregisseur Gerardjan Rijnders. Er is waarschijnlijk geen tweede gezelschap op de wereld dat een zo breed scala aan stijlen op het repertoire heeft.

Rudi van Dantzig is, sinds 1968, artistiek leider van Het Nationale Ballet en wordt daarbij geassisteerd door Han Ebbelaar. De meeste voorstellingen worden live begeleid door het Nederlands Balletorkest.

Naast Amsterdam presenteert Het Nationale Ballet zijn programma's in Arnhem, Apeldoorn, Breda, Den Bosch, Den Haag, Drachten, Eindhoven, Enschede, Groningen, Heerlen, Leeuwarden, Nijmegen, Roosendaal, Rotterdam, Tilburg, Utrecht en Venlo. Het Nationale Ballet boekt zijn voorstellingen al op een termijn van twee à tweeën-half jaar van tevoren en zit met ruim 120 voorstellingen per seizoen aan zijn fysieke plafond, waardoor het niet mogelijk is nieuwe boekingen voor het seizoen 89/90 te honoreren.

Het Nationale Ballet
Dick Hendriks
Postbus 16486
1001 RM Amsterdam
020-5518911

Het Zwanenmeer

foto: Jorge Fatauros

Het Zwanenmeer

foto: Jorge Fatauros

Introdans

"Men ziet kunst liever als iets verhevens. Maar voor mij is het publiek de belangrijkste maatstaf. Ik beschouw kunst als een produkt dat je wilt verkopen en dat dus zo goed mogelijk moet zijn".

(Ton Wiggers, artistiek leider van Introdans)

Het begon in de vroege jaren zeventig uiterst bescheiden: repetities in de huiskamer, educatieve programma's op scholen. Zo namen Hans Focking en Ton Wiggers het voortouw om in Arnhem een professionele dansgroep van de grond te tillen.

Ze vormen er nu, meer dan vijftien jaar later, nog steeds samen de directie. Daarmee is meteen een van de weinige dingen genoemd die bij Introdans sindsdien hetzelfde zijn gebleven. Want het gezelschap heeft sinds die tijd van repeteren tussen de schuifdeuren een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Het behoort nu tot de grotere dansgezelschappen van het land.

Dat is voor een belangrijk deel te danken aan de heldere artistieke en zakelijke koers, die het gezelschap van meet af aan heeft gevaren. Toegankelijke dans brengen, vooral in de plaatsen buiten de Randstad, dat was het uitgangspunt en dat is het nog. Die 'no nonsens'-benadering heeft geen windeieren gelegd. De omvang van de groep is door de jaren heen gestaag gegroeid, het niveau van de dansers is steeds hoger geworden en de speellijst van Introdans is zeer uitgebreid. De groep vervult dan ook een belangrijke rol in de spreiding van dansvoorstellingen in ons land, nu Het Nationale Ballet en het Nederlands Dans Theater veel in de eigen theaters optreden.

Het gevarieerde repertoire van Introdans komt aan een behoefte tegemoet. Het gezelschap richt zich vooral op dans waarbij een breed publiek zich op zijn gemak kan voelen. Vaak is in de choreografieën een klassieke ondergrond zichtbaar. Introdans is er in geslaagd een aantal van de meest vakbekwame jonge choreografen aan zich te binden. Ed Wubbe is als huischoreograaf gezichtsbepalend in Arnhem en Nils Christe, artistiek leider van Scapino, maakte in de afgelopen jaren regelmatig balletten voor Introdans. Naast zuiver 'dansante' stukken bevat het

Schlager

foto: Hans Gerritsen

Schlager

foto: Hans Gerritsen

repertoire van Introdans ook meer theateraal werk, zoals de *Carmina Burana* van Wubbe en veel van de choreografieën van Wiggers.

De *Carmina Burana* staat ook in het seizoen 88/89 op het repertoire. De inbreng van Wubbe bestaat dit seizoen voorts uit nieuwe versies van zijn balletten *Cellorganics* en *Overnight* en een één uur durende choreografie op *The Messiah* van Händel. Ton Wiggers maakte zijn *Bal Masqué* op gelijknamige muziek van Flairck. Van hem volgt een ballet voor kleine bezetting. Van de Brit Christopher Bruce wordt *Land* op het repertoire genomen. De jonge choreograaf Norbert Taatgen krijgt andermaal de kans zich in Arnhem te bewijzen. Introdans verzorgt ook voorstellingen op scholen in de oostelijke provincies. Zoals *Strandjebeestjeboeltje*, dat is bedoeld voor kinderen van vier tot acht jaar.

Introdans
Hans Focking
Vijfzinnenstraat 32-36
6811 LN Arnhem
085-512111

Nederlands Dans Theater

"Ik ben niet bezig met het abstraheren van dans. Voor mij moet een beweging met een bepaald gevoel samenhangen".
(Jiri Kylian, artistiek leider van het Nederlands Dans Theater)

In 1959 deserteerden zestien dansers bij het Nederlands Ballet. De nieuwe groep die ze vormden werd een rebel-lenclubje genoemd, waarvan niemand verwachtte dat het een lang leven zou zijn beschoren. Dat pakte heel anders uit. In 1989 viert het Nederlands Dans Theater zijn dertigjarig jubileum, en is het de enige dansgroep ter wereld die een gloednieuw theater – het Danstheater aan 't Spui in Den Haag – zijn eigendom mag noemen.

Het Nederlands Dans Theater heeft een bij uitstek internationaal karakter. Dat begon al in 1959, bij de allereerste première, die noodgedwongen in Oostende werd gegeven. Sindsdien heeft het NDT een voorliefde voor reizen gehouden, de groep is een trekpleister op veel van de grote buitenlandse festivals.

Het NDT kent geen rangen en standen. Ieder van de ongeveer veertig dansers wordt geacht in staat te zijn solo's uit te voeren, maar ook aan groepsdansen mee te doen en moet zowel op spitzen als barrevoets kunnen excelleren. Een stelregel van het gezelschap is dat kwaliteit belangrijker is dan landsaard. Dansers worden over de hele wereld geselecteerd, en ook de choreografen komen vaak uit het buitenland.

Het Nederlands Dans Theater heeft zich vanaf de oprichting op moderne dans gericht en op het brengen van nieuw repertoire. Hans van Manen heeft daarin een grote rol gespeeld. Zijn balletten uit de jaren zestig en zeventig gaven het gezelschap een plaats in de internationale voorhoede. Na een lange afwezigheid is hij sinds kort weer als vaste choreograaf aan het gezelschap verbonden. De Tsjech Jiri Kylian kreeg in 1975 de artistieke leiding van het gezelschap. Met zijn vloeiende, lyrische choreografieën, vaak gemaakt op Middeneuropese muziek van rond de eeuwwisseling, bepaalt hij sindsdien in sterke mate het gezicht van de groep. Het werk van de danser Nacho Duato, die de laatste jaren in hoog tempo balletten voor het gezelschap maakt, is nauw aan dat van Kylian verwant. Een sterk contrast daarmee vormt de inbreng van gastchoreograaf William Forsythe, van wie het NDT een aantal werken op het repertoire heeft.

Sinds ruim een jaar opereert een groep van jeugdige dansers onder de naam NDT-2 als een min of meer zelfstandige dansgroep. Voor deze groep werken deels dezelfde choreografen. Daarnaast biedt NDT-2 dansers uit eigen gelederen de kans choreografische ervaring op te doen.

Voorstellingen van het Nederlands Dans Theater worden vaak live begeleid door het Nederlands Balletorkest.

Nederlands Dans Theater
Carel Birnie
Postbus 15697
2502 BR Den Haag
070-609931

Kaguyahime

foto: Hans Gerritsen

Penta Theater

Het Penta Theater heeft een lange geschiedenis. De groep werd opgericht in 1972. In de late jaren zeventig en de vroege jaren tachtig was Penta een van de eerste groepen die het grensgebied tussen de verschillende disciplines ging verkennen. De ene produktie helde naar de dans, in een andere was de mimische kant belangrijk. Ook het gesproken woord werd niet geschuwd. De groep verwierf er het predikaat bewegingstheater mee, dat echter de beeldende kant van Penta onrecht aandoet. Want juist de aandacht voor de vormgeving springt bij Penta in het oog, en vormt zelfs soms het vertrekpunt voor een voorstelling. Het is een aanpak waar ook in het buitenland veel waardering voor bestaat. De groep heeft overal ter wereld opgetreden.

In de voorstellingen van Penta wordt zelden een verhaal verteld. Elementen worden aangedragen, suggesties worden gedaan. Daarmee moet de toeschouwer vervolgens zelf aan de slag.

Sinds 1986 is de Belg Piet Rogie artistiek leider van Penta. Hij heeft opleidingen als beeldend kunstenaar en als danser gevolgd. Beide achtergronden zijn in zijn werk bij Penta terug te vinden. De *Naïven*, dat in 1988 werd uitgebracht, was een serie met elkaar verbonden voorstellingen en installaties op het raakvlak van theater en beeldende kunst.

In *Bleek goud* neigt Penta weer meer naar de dans, al speelt ook film hier een belangrijke rol. De voorstelling ging in première tijdens Rotterdam 88 en werd op locatie gespeeld op de prachtige binnenplaats van het Ocean Business Centre in Rotterdam. Inmiddels is *Bleek goud* geschikt gemaakt om in theaters te worden gespeeld. *Clemen's kamer*, de meest recente produktie, is opgebouwd uit solo's, pas de deux en combinaties, maar anders dan in de laatste Penta-produkties is de choreografie barokker. Half mei komt de laatste produktie van dit seizoen uit met als titel *Homo Fragilae*, de breekbare mens.

Penta Theater
Nico Okkerse
Erasmusstraat 141
3035 LD Rotterdam
010-4677898

Bleek goud

foto: Mark Kohn

Reflex

"Europese dansers pakken sneller het drama op en Amerikaanse dansers zijn vlotter met techniek. Maar ik bespeur veranderingen".

(Nina Wiener, artistiek adviseur van Reflex)

In een tijdsbestek van enkele jaren is Reflex in Groningen uitgegroeid tot een volwaardige moderne dansgroep. Volwaardig als het gaat om de kwaliteit van de balletten, gemaakt door choreografen uit binnen- en buitenland. Maar zeker ook volwaardig als het gaat om het niveau van de dansers.

Reflex is een repertoire-gezelschap, dat de wereldwijde geschiedenis van de moderne dans op het podium wil brengen, maar ook belangwekkende hedendaagse ontwikkelingen wil laten zien. De door Yoka van Brummelen geleide groep legt zich niet vast op één stijl. Dat blijkt al uit de keuze van de choreografen. Hans Tuerlings, met zijn voorkeur voor licht ironische, aan de mime ontleende bewegingen, is vaak te gast bij Reflex, maar ook de zeer teatraal werkende Ton Simons en de Amerikaans-opgewekte Bob Foltz staan op het repertoire. Zelfs Toer van Schayk, vaste choreograaf van Het Nationale Ballet, maakte onlangs een ballet voor het Groningse gezelschap: *Verbruik*. Met het herinstuderen van *Regenmakers* van Pauline de Groot, pionier van de moderne dans in ons land, legde Reflex vorig jaar een opmerkelijke belangstelling aan de dag voor de geschiedenis van deze kunstvorm.

Bij de keuze van zijn buitenlandse choreografen beperkt Reflex zich niet tot de bekende namen uit de Verenigde Staten. Met werk van jonge choreografen als de Italiaanse Laura Corradi en de Israëliër Nir Ben-Gal draagt het gezelschap bij aan de veelvormigheid van de dans in Nederland.

Een bijzondere plaats wordt bij het gezelschap ingenomen door Nina Wiener. Deze Amerikaanse choreografe dankt haar wereldwijde faam aan haar vloeiende, lyrische stijl en een door haar ontwikkelde techniek die dansers in staat stelt 'uit het lood' te hangen zonder hun evenwicht te verliezen. Ze is artistiek adviseur van Reflex, zodat de dansers van haar didactische kwaliteiten kunnen profiteren. Haar voor het Holland Festival gemaakte *Transatlantic light* is onlangs op het repertoire genomen.

De ingebruikneming van nieuwe, eigen studio's begin 1989 wordt gevierd met een geheel aan de choreograaf Hans Tuerlings gewijd programma.

Dansgezelschap Reflex
Yoka van Brummelen
Moesstraat 7
9717 JT Groningen
050-719888

Contactadres buiten de noordelijke regio:
Impresariaat Gislebert Thierens
Jan Luykenstraat 21
1071 CJ Groningen
020-750966

Transatlantic lights

foto: Hans Gerritsen

Scapino Ballet

"We willen toegankelijk repertoire brengen voor alle leeftijden. Afwisseling moet onze grote kracht zijn".

(Nils Christe, artistiek leider van het Scapino Ballet)

Scapino is het oudste dansgezelschap van Nederland. Meteen na de Tweede Wereldoorlog werd het opgericht door Hans Snoek als een balletgezelschap voor kinderen. Een witgeschminkte Scapino stelde de kinderen op hun gemak en praatte de balletten aan elkaar. Dat was een tijd waarin het ballet in ons land zelf nog in de kinderschoenen stond.

Sindsdien heeft de danskunst een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Maar Scapino bestaat nog steeds en maakt zich op om aan zijn zoveelste jeugd te beginnen. Binnen afzienbare tijd verhuist het gezelschap met zijn 35 dansers naar Rotterdam, om vaste bespeler van de nieuwe Rotterdamse Schouwburg te worden.

Het zeer gevarieerde repertoire van Scapino is gebaseerd op de klassieke techniek. Naast romantisch-klassieke balletten als de *Notekraker* van Armando Navarro, brengt het gezelschap balletten van toonaangevende choreografen als Hans van Manen, Jiri Kylian en Toer van Schayk en van jong Nederlands talent als Jan Linkens, Ed Wubbe en John Wisman. De nadruk ligt op Nederlandse kunstenaars, zowel wat choreografen als dansers betreft.

Nils Christe is sinds enige tijd naast Navarro artistiek leider van Scapino. Hij is een zeer produktief choreograaf, wiens werk een deel van het gezicht van Scapino zal gaan bepalen. Christe maakte naam met abstracte, op de muziek geënte balletten, maar legt zich sinds kort ook toe op het maken van meer verhalend werk. Onlangs oogste hij veel bijval met *Pulcinella*. Voor het Holland Festival van 1989 maakt hij een avondvullende choreografie die is gebaseerd op *Alice in Wonderland* en in de nabije toekomst wil hij zich aan een nieuwe versie van *Romeo en Julia* wagen. Christe blijft daarmee trouw aan het karakter van Scapino, dat een traditie heeft hoog te houden op het gebied van verhalende balletten.

Dit seizoen wordt voorts nieuw werk van Toer van Schayk en Jan Linkens gebracht. Ook decorontwerper Keso Dekker maakt dit seizoen een ballet – zijn eerste – voor Scapino.

De educatieve afdeling van Scapino is onlangs onder de benaming 'Scapino in school' zelfstandig geworden. 'Scapino in school' wil zich in de toekomst volledig toeleggen op het brengen van repertoire voor kinderen, zowel in de theaters als op scholen.

Scapino Ballet
Jan Schretzmeijer
Scapino in school
James Sittrop
Luchtvaartstraat 2
1059 CA Amsterdam
020-153916

Quartet III

foto: Jorge Fatauros

Quartet III

foto: Jorge Fatauros

Art decorum

foto: Maarten Brinkgreve

Arena

Arena is de dansgroep van Kim van der Boon, een danseres en choreografe die in het verleden aan Reflex was verbonden. Haar avondvullende choreografie *Art decorum* gaat over drie vrouwen die zich geleidelijk uit een keurslijf bevrijden. Aanvankelijk worden ze in hun bewegingen gehinderd door gracieuze, maar stijve Art Deco-kleding. Hebben ze die eenmaal van zich afgeschud, dan wordt hun dans veel vrijer.

In de eerste helft van 1989 brengt Arena *Hoffman's vertellingen*, geïnspireerd op de Opera Fantastique van Offenbach. De choreografie is van Kim van der Boon, Apostolos Panagopoulos verzorgt de regie.

Daarnaast brengt Arena voor kinderen vanaf zes jaar de jeugdvoorstelling *Picobello*, gebaseerd op 'De tovenaarsleerling' van Goethe.

Danstheater Arena

p/a Prod. en Org. buro Aleid Smid

Zuringvaart 1

2724 VX Zoetermeer

079-412205

Amsterdams Internationaal

Dit door Gwendolynn Heley geleide gezelschap ging tot voor kort door het leven als Petit Ballet Théâtre Amsterdam. Amsterdams wil kleinschalige dans brengen, die is gestoeld op de klassieke techniek. Het 'internationaal' verwijst vooral naar de choreografen en dansers, die uit alle windstreken komen.

Amsterdams brengt dit seizoen een programma dat bestaat uit een aantal korte choreografieën van onder andere de Argentijn Robert Trincherro, de Brit Nelson Fernandez en de Nederlander Norbert Taatgen.

Amsterdams Internationaal

Stef Nieman

Singel 107

1012 VG Amsterdam

020-232655

foto: Joep Kroes

José Besprosvany

"De muzikale band tussen de drie werken is het sterkst, want ik vertrek altijd vanuit de muziek. Ik ervaar dat voor mijzelf als zeer verrijkend".

(José Besprosvany)

De jonge choreograaf José Besprosvany heeft een zeer internationale achtergrond. Hij werd geboren in Mexico, studeerde in Parijs en Brussel, en werkt vanuit Amsterdam. Hij danste een paar jaar bij het beroemde Ballet van de XXe Eeuw van Maurice Béjart, maar verliet het gezelschap om zich geheel op choreografie te kunnen gaan toeleggen. *Temperaments* is zijn derde productie. Eerder maakte hij *Momentum* (1984) en *Evento* (1986).

In die drie producties geeft hij zijn signatuur af als een choreograaf met een voorkeur voor een sober en helder lijnenspel en met veel gevoel voor dramatiek. Het meest extreem komt dat tot uiting in het duet *Momentum*, dat als vertrekpunt een enkele beweging heeft, van waaruit de beide dansers de grenzen van hun evenwicht verkennen.

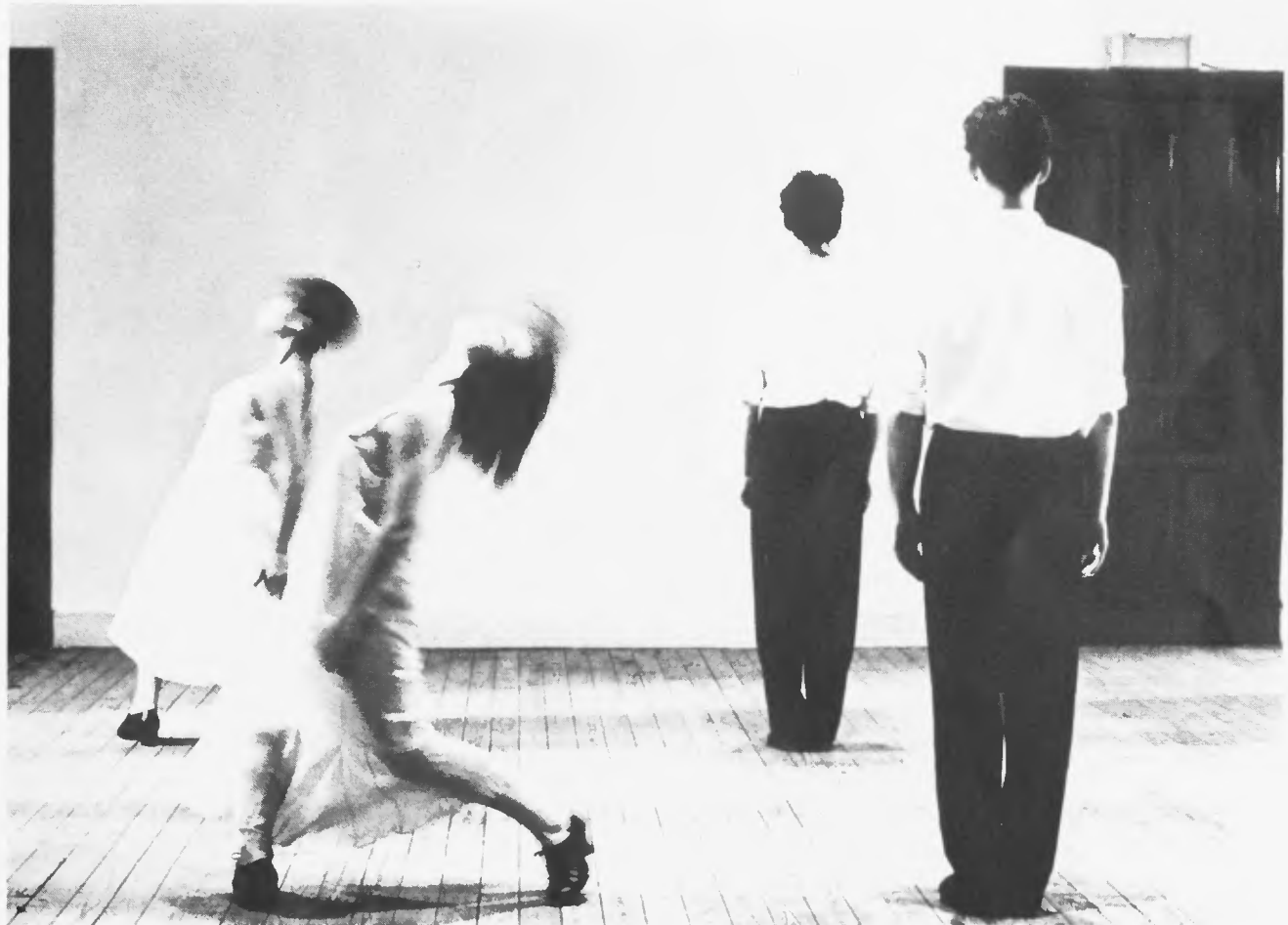
Ook *Evento* wordt gekenmerkt door een zorgvuldige opbouw en een doordacht gebruik van de ruimte. Een statig en lijfelijk duet voor twee mannen, van wie de bewegingsmogelijkheden zowel worden beperkt als verruimd door de aanwezigheid van dranghekken, tafels en matten.

Na Bach en Beethoven koos Besprosvany voor zijn derde choreografie muziek van de Amerikaanse componist Paul Hindemith, wiens compositie *Four Temperaments* in 1953 door de Amerikaanse choreograaf George Balanchine werd gebruikt voor een van zijn meest geslaagde balletten. Net als Balanchine volgt Besprosvany de muziek op de voet. Zijn dans voor twee vrouwen en twee mannen is

een onderzoek naar de karakterisering die in de vier delen van de compositie zijn vervat.

José Besprosvany is een choreograaf die zoekt naar manieren om de verworvenheden van het verleden te verwerken in dans die van deze tijd is. Dat geeft aan zijn choreografieën de spanning die ontstaat waar actualiteit en traditie om de overhand strijden.

José Besprosvany
p/a Stichting Beeldenstorm
Mauritskade 21-b
1092 AA Amsterdam
020-928451

Temperaments

foto: Leonie Ravestein

Bepie Blankert

Vele jaren was Bepie Blankert danseres bij Dansproduktie. Ze danste in alle choreografieën waarmee dit gezelschap zijn faam vestigde. Juist in de produkties waarin naast dans ook tekst een belangrijke rol speelde, vervulde ze een opvallende rol. Zo danste ze de solo *I Etcetera*, gemaakt door Ton Lutgerink op een tekst van Susan Sontag, en was prominent aanwezig in *Marienbad*, naar de gelijknamige film.

De heldere en uiterst zorgvuldige benadering die uit haar kortere choreografieën bij Dansproduktie sprak, was ook terug te vinden in *Dubbelspoor*, de eerste avondvullende voorstelling van haar eigen hand. Een voorstelling voor twee danseressen – zichzelf en Caroline Dokter – die met behulp van een ingenieus lichtplan en een spiegelwand in elkaar konden overvloeien. Teksten van Beckett lagen ten grondslag aan *Dubbelspoor*, dat ook met succes in Engeland en de Verenigde Staten is uitgevoerd.

Dubbelspoor werd nog onder de paraplu van Dansproduktie uitgebracht. Met *Melodie* staat Blankert met haar stichting Verzamelde Werken voor het eerst organisatorisch op eigen benen. De schrijver K. Schippers schreef de teksten en Louis Andriessen de muziek voor deze andermaal door Blankert en Dokter gedanst voorstelling. Ieder van hen liet zich leiden door het thema 'geheugen'. Datzelfde thema zal centraal staan in *Melodie II*, dat in de tweede helft van 1989 wordt uitgebracht en waarvoor Henk van der Meulen een compositie voor koor schrijft.

Bepie Blankert behoort tot de zeldzame danseressen die aan het samengaan van beweging en tekst een vanzelfsprekendheid weten te geven.

Bepie Blankert
p/a Berbee & Rudolphi
Korte Leidsedwardsstraat 12
1017 RC Amsterdam
020-277555

Melodie

foto: Charlot Wissing

Cees Brandt

Cees Brandt kan bogen op een zeer lange ervaring als maker en uitvoerder van dansvoorstellingen voor kinderen. Hij betreft zijn jeugdige publiek bij alles wat zich voor hun ogen afspeelt. Voor kinderen van drie tot zes jaar brengt hij *Wiellie Wiebbel 2*. *Kootje Kola* is bestemd voor kinderen van zes tot twaalf jaar. Hij gaat bij zijn voorstellingen steeds uit van een verhaal, dat met dans en beweging wordt verteld.

Cees Brandt
p/a Maria Noordman
Keizersgracht 708
1017 EW Amsterdam
020-273210

foto: Kees de Graaff

Truus Bronkhorst

"Hoe minder hoe beter, dat is een stellige overtuiging van mij".
(Truus Bronkhorst)

Truus Bronkhorst danste vele jaren naar andermans pijpen, maakte deel uit van Dansproduktie, later van Vals Bloed. Maar tegenwoordig is ze solo, uit overtuiging. Haar solocarrière leidt niet tot versnippering van talent, maar geeft haar juist de kans zich sterker te profileren. Ze is een van de zeldzame theatermakers die het publiek tot een stellingname weten te dwingen; de één prijst haar om haar durf, intensiteit en uitstraling, de ander doet alsof hij zich door haar voorstelling persoonlijk beledigd voelt. Wie niet vóór haar is, is tegen haar. Schouderophalend doorlopen is niet mogelijk.

Dat de meningen zo ver uiteen lopen, vloeit voort uit haar zeer persoonlijke aanpak. Haar voorstellingen lijken een aaneenschakeling van spelletjes, waarbij ze in de weer is met struisveren, een geweertje, een elektrische gitaar of de Nederlandse vlag. Aan het publiek laat ze zich weinig gelegen liggen, dat moet zelf maar bekijken wat het er van oppikt.

Bij Dansproduktie en Vals Bloed heeft Truus Bronkhorst laten zien dat ze een mooie danseres is, die in staat is ook de meest abstracte bewegingen met persoonlijkheid te laden. In haar solo-programma's danst ze weinig, al kun je aan haar bewegen zien dat ze het nog steeds goed kan. Ze bracht tot op heden vier programma's uit: *Truus danst een uur*; *In Concert*; *Bronkhorst, Truus* (waarvoor ze in 1987 de STOA-prijs voor de beste niet-gesubsidieerde produktie kreeg) en *Naar de maan*. Het laatste samen met mimespeelster Katelijne Hoorweg en slagwerker Han Bennink. Uit die programma's stelde ze *Dutch* samen, een soort 'the best of Truus'-programma, dat als ondertitel *Export quality* kreeg. Haar nieuwste programma heet *Lood*.

Truus Bronkhorst provokeert. Ze zet het publiek aan tot nadenken: wat is theater nu eigenlijk? Wat maakt het mooi, wat maakt het lelijk? Of haar eigen programma's mooi of lelijk zijn is daarbij van minder belang dan het feit dat ze tot een keuze dwingt.

Dutch

foto: Peter Gramberg

Truus Bronkhorst
p/a Berbee & Rudolphi
Korte Leidsedwardsstraat 12
1017 RC Amsterdam
020-277555

Cloud Chamber

"Cloud Chamber is een evolutie, een voortdurend zoeken, ook door de disciplines heen. We zijn allen componisten, niet van muziek, maar van elementen".

(Ron Bunzl, kernlid van Cloud Chamber)

Het begon allemaal een kleine vier jaar geleden, toen de Amerikanen Ron Bunzl en José-Luis Greco, de Française Désirée Delauney en de Duitser Boris Gerrets elkaar in Amsterdam tegen het lijf liepen. Ze bleken in de ander verbazend veel van zichzelf te herkennen. Ieder van hen hield zich met verschillende vormen van kunst bezig en wilde niets liever dan een intensieve wisselwerking tussen de disciplines.

Zo werd Cloud Chamber een feit. De eerste producties waren collectieve werkstukken, waarin ieder lid van het kwartet zijn inbreng had. De resultaten daarvan spraken meteen aan. De groep werd in 1987 uitgenodigd voor het Zomerfestijn in Amsterdam en bouwde in korte tijd zoveel krediet op dat de trilogie *Private & public acts* kon worden gemaakt, op prestigieuze locaties. Dat het is gelukt in één jaar die trilogie te voltooien, is een huzarenstukje. Drie van de kernleden namen ieder een deel ervan voor hun rekening, José-Luis Greco vormde het verbindende element door voor de gehele trilogie de muziek te componeren. Cloud Chamber werd voor de duur van de trilogie uitgebreid met enkele andere spelers.

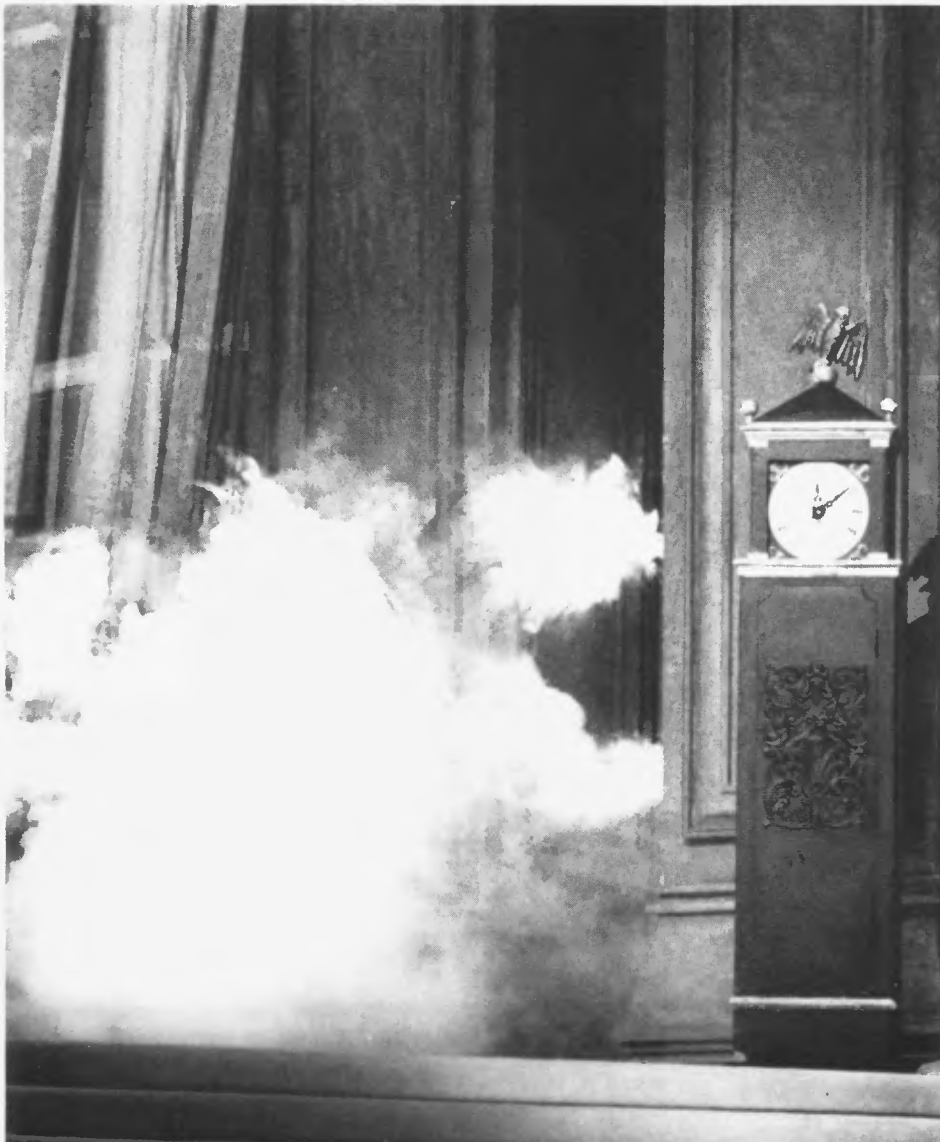
The Twilight club van Boris Gerrets ging tijdens het Springdance Festival in Utrecht in première in filmstudio Sterrenbos. De voorstelling is opgebouwd als een parade van rocksongs, gecombineerd met een kruisstatie en beeldende kunst.

Did you see it – did you hear it van Désirée Delauney is een verstilte soirée vol weemoed en verlangen, die tijdens Rotterdam 88 in première ging in discotheater Ibiza.

Mise-en-cadre van Ron Bunzl tenslotte werd gemaakt op de trappen en in de ontvangsthallen van het Muziektheater in Amsterdam, dat voor die gelegenheid het aanzien kreeg van een filmset, waar zich een spel van illusies voltrok.

De delen van de trilogie zijn onderling zeer verschillend, maar hebben genoeg gemeen om een samenhangend geheel te vormen. Niet alleen doordat een aantal figuren telkens in een andere gedaante weer opduikt, maar ook door de speelse, fragmentarische aanpak en de voortdurende verwijzingen naar het verband tussen theater en werkelijkheid. Niet voor niets zijn voor de trilogie locaties gekozen waar zich gewoonlijk andere schouwspelen voltrekken.

Inmiddels is de gehele trilogie overigens geschikt gemaakt voor 'gewone' theaters. Cloud Chamber kan zijn verhalen overal kwijt.

Cloud Chamber
p/a Berbee & Rudolphi
Korte Leidsedwardsstraat 12
1017 RC Amsterdam
020-277555

foto: Luuc Stafleu

Dansgroep Intercity

Dansgroep Intercity wil in *IJzer drijft* de afstand tussen dansers en publiek zo klein mogelijk maken. De toeschouwers zitten vlakbij de dansers en moeten zich samen met hen een oordeel vormen over wat wel, en wat niet normaal is. De sfeer is soms agressief, soms ook hartstochtelijk. De Rotterdamse percussiegroep Paleis van Boem maakte de muziek bij deze choreografie van Trude Cone, een uit de Verenigde Staten afkomstige danseres, die ook voor de Nieuwe Dansgroep choreografeerde.

foto: Bob van Dantzig

Dansgroep Intercity
M. Gabriëlla Hobbelink
Prinsenstraat 19
1015 DB Amsterdam
020-254304

Dansend Hart

Dansend Hart is de naam van een dansschool en danswerkplaats in Utrecht. Maar Dansend Hart is ook een dansgezelschap. Dit seizoen wordt *Le Jardin* gedanst, een avondvullende choreografie van Charles Corneille. Ook is een jeugddans-productie in voorbereiding, die in de eerste helft van 1989 wordt uitgebracht.

Dansend Hart Producties
G. van Veggel
Postbus 19262
3501 DG Utrecht
030-311381

foto: Ienke Kastelein

Danstheater Nan Romijn

Nan Romijn neemt graag een min of meer verhalend gegeven als grondslag voor haar choreografieën. Niet om het in bewegingen na te vertellen, maar om de omtrekken van de dans aan te geven en een sfeer te schetsen.

Naakt met viool, haar meest recente choreografie, is geïnspireerd op episodes uit de oorlogsherinneringen van de schrijfster Marguerite Duras. Van de expressionistische dansen, die in eerder werk als *De gesloten kamer* en *Goedemorgen, Middernacht* de boventoon voerden, is hier weinig meer terug te vinden. Er is eerder sprake van fysiek acteren, waarbij bewegingen vaak tot op de grens van de uitputting worden volgehouden. Zelf spreekt ze van een 'theaterstuk'. Een stijlkenmerk van Nan Romijn is dat de emoties die ze in haar dans wil uitdrukken, sterk worden aangezet.

Beeldend kunstenaar Robert Broekhuis is vast aan het gezelschap verbonden. Hij zorgt ervoor dat het beeldende element bij Danstheater Nan Romijn bijzondere aandacht krijgt.

Begin februari brengt Danstheater Nan Romijn *Bloesem en Bloed* uit, andermaal op teksten van Duras.

Danstheater Nan Romijn
p/a Les Bureaux Plukker
Utrechtsestraat 138
1017 VT Amsterdam
020-274010

Goedemorgen, Middernacht

foto: Leonie Ravestein

Dansstudio Pauline de Groot

"Ik kies voor de vorm met de inhoud. Dat kan niet los van elkaar, dan zou een emotie iets worden wat je op een beweging plakt".

(Pauline de Groot)

Pauline de Groot is een pionier van de moderne dans in Nederland. Al aan het eind van de jaren vijftig reisde ze af naar New York, om zich daar aan de school van Martha Graham de grondbeginselen van de Graham-techniek voor moderne dans eigen te maken, een techniek die in Nederland toen nog niet kon worden geleerd. Ze bleef in New York hangen, en kwam er allengs achter dat er naast Graham nog andere waardevolle leermeesters waren, zoals Merce Cunningham, José Limón en Erick Hawkins.

Toen ze jaren later terugkwam in Nederland, had ze een schat aan kennis bij zich die hier niet voorhanden was. Ze begon met hetgeen ze had geleerd op anderen over te dragen en formeerde haar eigen dansgroep.

Nu, meer dan twintig jaar later, brengt Pauline de Groot haar principes in praktijk als docent aan de School voor Nieuwe Dans Ontwikkeling, een afdeling van de Amsterdamse Theaterschool. Maar ook nog steeds als danseres.

Na een lange periode waarin ze vooral als soliste optrad heeft ze nu weer een eigen dansgroep die haar werk brengt. Haar meest recente choreografie is *Traction*, waarin vijf danseressen worden begeleid door twee improviserende musici.

Een belangrijk uitgangspunt voor haar is dat ze theater niet wil gebruiken om illusies op te roepen, maar juist om een directe ervaring over te brengen. Pauline de Groot is in haar dans steeds trouw gebleven aan de grondslagen die ze in de jaren zestig in New York leerde.

In het seizoen 88-89 treedt zij met een steeds wisselende groep dansers en musici op met een uit improvisaties bestaand programma voor de kleine zalen.

Dansstudio Pauline de Groot
Marion Hübscher
1e Leliedwaarsstraat 19 I
1015 SZ Amsterdam
05700-15501

foto: Maarten Brinkgreve

Voetje van de vloer

foto: Sonja Dusarduijn

D3

D3 uit 's-Hertogenbosch geeft sinds vijf jaar door het hele land voorstellingen op scholen. Bedoeling van die voorstellingen is dat kinderen zelf gaan bewegen. Concrete voorwerpen en voorvallen uit het leven van kinderen worden eerst uitgebeeld, en daarna gedanst.

Voetje van de vloer is bestemd voor onder-, midden- en bovenbouw van het basisonderwijs. *Ga je mee, schelpen zoeken langs de zee* is voor onder- en middenbouw bedoeld. Een nieuwe voorstelling, uitsluitend voor de bovenbouw, is in voorbereiding.

D3

Marie-Louise IJsenbrant
Ringbaan Oost 267
5014 GE Tilburg
013-433785

Dans Compagnie Limburg

Dans Compagnie Limburg (DCL) is gevestigd in Maastricht. De groep ontstond toen de dansers Jan van Opstal en Elsa van der Heijden het Tilburgse Dansers Collectief de rug toekeerden. De stijl van de groep is overwegend expressionistisch. Voor *Bruiloftsmaal* heeft DCL als gast-choreograaf Roberto Castello van de bekende Italiaanse groep Sosta Palmizi aangetrokken. Daarnaast brengt het gezelschap *Parabel der blinden* en *Tafeldans*. De laatstgenoemde choreografie is bestemd voor bedrijven en gemeenten en kan op locatie worden gespeeld.

Volgend seizoen wil DCL het toneelstuk *Die bitteren Tränen der Petra von Kant* van Rainer Werner Fassbinder tot een dansvoorstelling omvormen.

Dans Compagnie Limburg

Jacques Joosten
Postbus 4076
6202 RB Maastricht
043-217811

Bruiloftsmaal

foto: Davide Peterle

Djazzex

"Jazzdans heeft van oudsher geput uit een veelheid aan invloeden. Je kunt 'contractions' van Graham gebruiken en armbewegingen van Limón. Het wordt jazzdans door de interpretatie die je er aan geeft, de dynamiek die je erin legt".

(Glenn van der Hoff, artistiek leider van Djazzex)

Het komt maar zelden voor dat een beginnende groep genoeg zelfvertrouwen heeft om voor eigen rekening een grote zaal als het Circustheater in Scheveningen af te huren om daar te debuten. Djazzex durfde. En werd daarvoor beloond. Op 9 januari 1983 had nog amper iemand van de Haagse dansgroep gehoord. Een dag later was daarin drastisch verandering gekomen.

Djazzex was voor de oprichters een stap in de richting van een lang gekoesterde droom. Ieder van hen had jarenlang ervaring opgedaan in allerlei groepen, variërend van klassieke balletgezelschappen tot showdans. Maar wat ze eigenlijk wilden was een professionele jazzdans-groep, op Amerikaanse leest geschoeid.

Jazzdans is anders dan klassiek ballet een dansvorm die niet echt is afgebakend. De basis ervan is te vinden in de dansen van Amerikaanse negerslaven. Allengs zijn daar andere invloeden aan toegevoegd, met name uit Afrika, het Caraïbisch gebied en Zuid-Amerika. Opmerkelijk aan jazzdans is het intensieve gebruik van het bovenlichaam. Uit Afrika stammen de bewegingen van steeds een geïsoleerd deel van het lichaam, zoals het hoofd, de heupen en de buik.

Djazzex heeft altijd een ruime opvatting van jazzdans gepresenteerd. Het repertoire loopt uiteen van traditionele dansen, die een beeld geven van de positie van negerslaven in de Verenigde Staten, tot tapdans, jive en

jitterbug. De muzikale begeleiding kan Miles Davis of Herbie Hancock zijn, maar ook Tamla Motown-muziek of Steve Reich.

Het succes van de groep hangt samen met het feit dat Djazzex er vanaf het begin in is geslaagd werk van Amerikaanse choreografen als Alvin McDuffie, Warren Spears en Leslie Watanabe op het repertoire te krijgen. Naast hen is artistiek leider Glenn van der Hoff een choreograaf die met zijn van fantasie getuigende benadering de grenzen van de jazzdans verlegt.

Dit seizoen brengt Djazzex de productie *Djazz Impuls*, met werk van de Amerikaan Bruce Taylor, van de danseres Conny Janssen en van Glenn van der Hoff.

Daarnaast maakt Djazzex ook educatieve programma's voor het middelbaar onderwijs en de laatste klassen van het basisonderwijs. De scholierenvoorstelling van dit seizoen heet *Dans zonder grenzen*.

Djazzex
Marlinda van der Hoff
Postbus 47996
2504 CG Den Haag
070-258221

Strange Fruit

foto: Hans Gerritsen

Waaizin van de dag

foto: Joep Lennarts

Dansers Collectief

"Als mensen na de voorstelling niet meteen een pilsje gaan drinken of naar de snackbar slenteren, dan hebben we al wat bereikt".

(Ricardo Anemaet, Dansers Collectief)

Dansers Collectief heeft zich lange tijd het enfant terrible onder de Nederlandse dansgezelschappen genoemd. In de standplaats Tilburg, halverwege Randstad en Roergebied, werd het publiek niet in de watten gelegd. Dansers Collectief was er op uit te confronteren, en had een hekel aan behaagzucht. Dus kon je bij hen zien hoe een man en een vrouw elkaars hoofd heel lang onder water duwden (*Hartstuk*) of hoe meisjes in hansop verdwaasd door een inrichting doolden (*Macbeth*). Geen mededogen voor het publiek, vond Dansers Collectief. Dit is er de tijd niet naar om te relativieren.

Al is de gedrevenheid gebleven, toch zijn er geleidelijk relativeringen in aangebracht. Het huidige Dansers Collectief is aanzienlijk minder grimmig dan de groep in zijn begintijd was. In *De geparfumeerde tuin* liet de groep zich voor het eerst van een onverwacht komische kant zien en sindsdien is er meer aandacht voor nuances en subtiele wendingen.

Dansers Collectief heeft zijn thematiek vaak aan de kunstgeschiedenis en wereldliteratuur ontleend. *Hartstuk* was geënt op het werk van de toneelschrijver Heiner

Müller, *Macbeth* op Shakespeare, *La traviata* op de gelijknamige opera van Giuseppe Verdi en *De geparfumeerde tuin* op het schilderij 'De tuin der lusten' van Jeroen Bosch. Die lijn zet zich voort in het meest recente stuk *Waaizin van de dag*, dat is gebaseerd op werk van de Franse schrijver Maurice Blanchot. Ook voor *Zijde*, de tweede productie van dit seizoen, wordt uitgegaan van een literair werk.

Uit de dansen van het gezelschap spreekt een bewondering voor het Duitse expressionisme. En dan niet alleen voor de manier waarop daaraan nu door Pina Bausch gestalte wordt gegeven, maar ook voor de vooroorlogse pioniers als Jooss en Gladeck. De spelers van Dansers Collectief beperken zich overigens niet tot dansen, maar acteren en spreken ook.

Dansers Collectief beschikt sinds kort in Tilburg over een eigen pand, de Synagoge, waar de studio en het kantoor zijn gevestigd, en dat ook dienst kan doen als theater voor kleinschalige voorstellingen.

Dansers Collectief
Karin Baeten
Willem II straat 20
5038 BG Tilburg
013-365678

Barbara Duyfjes/Lisa Marcus

De Amerikaanse Lisa Marcus en de Nederlandse Barbara Duyfjes houden ervan te balanceren op het randje van naïviteit en verleidelijkheid, van kinderdromen en surrealisme. De hooggesloten voorkant van de jurkjes die ze in *Wet features* dragen doet denken aan Zwitserse kostschoolmeisjes. Maar draaien ze zich om, dan maakt de diep uitgesneden rug hen tot femme fatale.

Wet features is het eerste deel van de op leven en werk van de Amerikaanse fotografe Diana Arbus gebaseerde trilogie *Available angels*. Ze verdienden er in 1986 de STOA-prijs voor de beste ongesubsidieerde produktie mee. Een jaar later belichtten ze in *The perfect portrait*, dat tijdens het Springdance festival in Utrecht in première ging, de meer sensuele en morbide kanten van de fotografie van Diana Arbus. In het slotdeel *Angels beyond reason* richt hun aandacht zich op de groepsportretten van Arbus en de wijze waarop die zich tot het landschap verhouden. Duyfjes en Marcus laten daarin hun danstheater samengaan met film.

De portretten van Diana Arbus zijn vaak zo intens, dat ze niet alleen iets vertellen over het heden, maar ook over verleden en toekomst van de geportretteerde. Diezelfde intensiteit willen Duyfjes en Marcus in hun trilogie suggereren. Ze doen dat met vaak zeer subtiele middelen en hechten veel waarde aan de vormgeving. In het komende seizoen wordt de trilogie als een geheel gespeeld. Beiden hebben de afgelopen tijd naast hun gezamenlijke werk aan de trilogie ook afzonderlijk produkties gemaakt. Barbara Duyfjes maakte in 1988 *Serres chaudes*, Lisa Marcus bracht *Nighttrain* uit.

Barbara Duyfjes en Lisa Marcus

Joke Kops

Postbus 11087

1001 GB Amsterdam

020-205352

foto: Bob van Dantzig

Foltz and Company

Bob Foltz woont en werkt al vele jaren in Nederland. Toch is in zijn manier van dansen nog steeds zijn geboorteland, de Verenigde Staten, te herkennen. Hij heeft een vloeiende, luchtige manier van choreograferen, die bij zijn Europese collega's zelden is terug te vinden. Die stijl maakt hem tot een geliefd gastchoreograaf, onder andere bij Reflex.

Maar Foltz heeft ook een eigen groep, waarin hij zelf meedanst en voor alle choreografieën tekent. Bij Foltz and Company zijn er geen dubbele bodems. Het is dans om het plezier van het dansen, waarbij Foltz alle stijlelementen die hem bruikbaar voorkomen combineert tot een energiek geheel.

Foltz + Co. heeft inmiddels een aantal programma's uitgebracht, waarvan het meest recente, *Three maybe four pieces*, bestaat uit twee solo's, een duet en een meer dramatisch getint stuk voor drie vrouwen en een pianostemmer. Eind maart komt de nieuwe produktie *Concerto* uit, een avondvullende voorstelling met vier choreografieën van Bob Foltz.

Foltz and Company
Andries Bierling
Postbus 4077
9701 EB Groningen
050-145619

Three maybe four pieces

foto: Heiman Alberda

Fel Pastel

De in Friesland gevestigde dansgroep Fel Pastel maakt voorstellingen die op scholen en in jeugdtheaters worden gespeeld. Fel Pastel zoekt daarbij steeds naar onderwerpen die voor het kind herkenbaar zijn. Recente producties voor kinderen tot twaalf jaar zijn: *Ik denk dat ik hier mijn tentje bouw* en *O jaszes*. *Blauwe schoenen of niet soms!* is bedoeld voor pubers. Fel Pastel heeft voor de eerste helft van 1989 de voorstelling *Stapelbedden* in petto, bestemd voor kinderen van vier tot twaalf jaar.

Fel Pastel
Patrice Osseman
Buorren 13
9255 KK Tietjerk
05118-1915

Blauwe schoenen of niet soms!

Glashart

Glashart werd drie jaar geleden in Amsterdam opgericht als een collectief. Voor de eerste vier producties werkten Madelon van Dijk, Marieke Mortier en Adéla van der Weide, de drie kernleden van Glashart, steeds samen met een gastchoreograaf. In de laatste productie *Idee-Fixe* was dat Shusaku Takeuchi.

Souvenir is de eerste avondvullende choreografie van het drietal, dat daarbij de hulp van regisseur Apostolos Panagopoulos heeft ingeroepen. Dat geeft al aan dat Glashart theaterdans maakt en dans niet ziet als doel, maar als middel om zich uit te drukken.

Glashart
p/a Prod. en Org. buro Aleid Smid
Zuringvaart 1
2724 VX Zoetermeer
079-412205

Souvenir

foto: Maarten Brinkgreve

foto: Bob van Dantzig

De Nieuwe Dansgroep

De Nieuwe Dansgroep is ouder dan de naam doet vermoeden. Jacqueline Knoops richtte haar eigen dansgezelschap op in 1981. Vanaf het prille begin was duidelijk welke koers ze met haar groep wilde varen. Bij haar hoefde je geen onder psychische lasten gekromde wezens op de dansvloer te verwachten, geen in beweging vertaalde Weltschmerz of relatieproblemen ook. Pure moderne dans wilde ze brengen; dansers die als dolfinnen over en om elkaar heen buitelen, als kometen door de ruimte tollend, met brede armzwaaien en wijd uitslaande benen. Solo's, duetten en groepsdansen, dansen van mannen en dansen van vrouwen, alles in een snelle, vloeiende opeenvolging. In haar choreografieën worden dansers ertoe aangemoedigd hun hele lichaam te gebruiken.

Knoops is zelf de belangrijkste choreografe van haar groep. Ze maakte de afgelopen jaren *Osmose*, *Impulsen* en *Figures in movement*, de laatste in nauwe samenwerking met componist Loek Dikker.

De stijl die zij voorstaat is sterk op de Amerikaanse moderne dans geënt en is bij Nederlandse choreografen

zelden te vinden. Vandaar dat de gastchoreografen van de Nieuwe Dansgroep gewoonlijk uit de Verenigde Staten komen. De Nieuwe Dansgroep komt de eer toe choreografe Nina Wiener in Nederland te hebben geïntroduceerd. Haar *Wind Devil* werd al in 1985 op het repertoire genomen. In 1987 studeerde Bebe Miller, voormalig danseres bij Nina Wiener, haar choreografieën *Gypsy Pie* en *No windows* bij het gezelschap in.

Ook Timothy Buckley danste bij Nina Wiener. Hij maakte voor de Nieuwe Dansgroep *Confined to the earth*, dat dit seizoen op het repertoire staat, samen met *Get off* van Jacqueline Knoops. Volgend seizoen wil zij samen met de Hongaarse componist Istvan Marta *Slips and streams* maken.

De Nieuwe Dansgroep
Cees de Graaff
Jacob van Lennepkade 334-s
1053 NJ Amsterdam
020-162153

Ik ben met twee

foto: Onno van der Wolf

De Nieuwe Danserije

"Door hedendaagse dans word ik in feite niet beïnvloed. Ik trek veel meer naar film, theater en muziek".

(Tamara Huilmand, choreografe van de Nieuwe Danserije)

De Nieuwe Danserije heeft in haar nog korte geschiedenis al veel bereikt. De in Breda gevestigde groep is een van de paradepaardjes van Noord-Brabant, een provincie waar opmerkelijk veel aan dans wordt gedaan.

De Nieuwe Danserije heeft twee ijzers in het vuur. Enerzijds brengt de groep avondvullende voorstellingen voor volwassenen. Daarin wordt theaterdans gepresenteerd die nauwe betrekkingen onderhoudt met de wereld buiten het theater. De bewegingen zijn vaak krachtig en lijken afkomstig te zijn uit het leven van alledag; een hand strijkt door het haar, een jurk wordt rechtgetrokken, het hoofd geeft een onwillekeurige ruk. Losgemaakt uit hun oorspronkelijke omgeving krijgen die onbewuste gebaren een nieuwe lading. Die wordt nog versterkt door ritmische herhalingen en een gelijktijdige uitvoering door de danseressen. Met name in *Chihuahua* en *Feestlokaal*, beide van de hand van de jonge choreografe Tamara Huilmand, komt die stijl tot uitdrukking.

Een heel andere kant van de Nieuwe Danserije komt naar voren in de jeugdvoorstellingen. Daarin tracht de groep zo nauw mogelijk aan te sluiten bij de belevingswereld van kinderen. Soms gebeurt dat door een sprookjesachtige sfeer op te roepen, een andere keer door in te haken bij wat kinderen heden ten dage om zich heen zien. Zoals in het uit talloze korte tafereelen opgebouwde *Ik ben met twee*, waarvoor de Belgische choreografe Majella Opendacker zich liet inspireren door videoclippen. De Nieuwe Danserije werkt zo aan haar eigen publiek voor de toekomst.

De Nieuwe Danserije
Anneke Huilmand
Postbus 7211
4800 GE Breda
076-413192
jeugdvoorstellingen:
Allies Swinnen
013-351109

Onafhankelijk Toneel

Onafhankelijk Toneel heeft heel wat meer met dans te maken dan de naam doet vermoeden. Niet alleen omdat dit Rotterdamse gezelschap zich in haar produkties weinig aan grenzen tussen disciplines gelegen laat liggen. Maar vooral ook omdat Onafhankelijk Toneel in Ton Lutgerink, Amy Gale en in iets mindere mate Gerrit Timmers, mensen in de gelederen heeft die van veel belang zijn voor de ontwikkeling van de moderne dans in Nederland.

Onafhankelijk Toneel werd in 1972 opgericht. De eerste jaren was het een 'echt' toneelgezelschap. Maar geleidelijk is Onafhankelijk Toneel minder orthodoxe wegen gaan bewandelen. Daaruit is allengs een speelstijl voortgekomen die uit duizenden is te herkennen. Een terloops, schijnbaar achteloos samengaan van dansen en acteren, waarbij de bewegingen een nieuwe lading aan de woorden geven en tekst de dans op het verkeerde been kan zetten. Men heeft er de benaming 'literaire choreografie' voor bedacht.

Die lichtvoetige stijl is vaak geïmiteerd, maar zelden geëvenaard. Temeer omdat Onafhankelijk Toneel ook op het gebied van vormgeving eigenzinnige ideeën heeft. Het werk van Engelstalige schrijvers als Samuel Beckett, Bette Pesetsky, Margaret Atwood en Susan Sontag ligt vaak ten grondslag aan de produkties van Onafhankelijk Toneel. Slechts een klein deel van de teksten is letterlijk in de voorstellingen terug te vinden, veel wordt gesuggered.

Onafhankelijk Toneel bestaat uit een klein aantal kernleden, die vaak tijdelijke samenwerkingsverbanden aangaan met anderen. Zoals in *Marienbad* met Dansproduktie en in *Napoleon* met Vals Bloed en muzikant Harry de Wit.

Pesetsky, A small Voice, Good-bye and good riddance en *Atwood M.* zijn typerende voorbeelden van recente literaire choreografieën. Daarnaast presenteert Onafhankelijk Toneel zijn ideeën ook in de vorm van een tentoonstelling of muziektheater. In december ging de opera *Orpheus' dochter* in première. In de eerste helft van 1989 wordt een nieuwe dansproduktie uitgebracht.

Onafhankelijk Toneel
Corry Prinsen
Sint Jobsweg 3
3024 EH Rotterdam
010-4780281

Marienbad

foto: Jannes Linders

Opus One

"Met jazz moet je oppassen dat je niet in pasjes vervalt. Dat gebeurt bij ons niet. Wat wij brengen is veel meer dan amusement en mooie plaatjes".

(Maarten Voogel, danser en zakelijk leider van Opus One)

Het kan soms heel snel gaan met een dansgroep. Een jaar geleden had nog niemand van dansgroep Opus One gehoord. Dat kon ook niet, de groep had nog nooit opgetreden. In minder dan één seizoen is daar drastisch verandering in gekomen. Van het debuutprogramma *Seagull* werden in de loop van het vorig seizoen vijftig voorstellingen gegeven. En de reeks is nog niet afgelopen. Opus One hoort op slag tot de dansgezelschappen die een breed publiek weten aan te spreken.

Opus One bedrijft een genre dat in Nederland zelden wordt beoefend. De wortels van de groep liggen in de jazzdans. Frans Schraven, Maarten Voogel en Rob Brown, de drie oprichters van Opus One, dansten in jazz-

dansgroep Theater Dance Workshop en kregen evenals enkele van de dansers hun opleiding van Benjamin Felixsdal, een van de steunpilaren voor de jazzdans in Nederland.

Die eerder opgedane ervaringen wilden ze verwerken in producties die meer zouden zijn dan louter dans. *Seagull* was daarvan het eerste resultaat. De voorstelling bevat veel jazz- en tapdans, zelfs de tango wordt niet uit de weg gegaan. Maar daarnaast wordt er gezongen, gemimed, gemusiceerd. Al die elementen staan ten dienste van een verhaal. Want dat is wat Opus One wil: theater maken met jazzdans als basis, gebracht door dansers die van vele markten thuis zijn. Vandaar ook de ondertitel: a dance fusion.

In *Over the top*, de tweede productie, wordt eenzelfde aanpak gehanteerd. Een aanpak die bij een breed publiek aanslaat, dat is inmiddels bewezen. *Over the top* wordt volgend seizoen als reprise uitgebracht naast een nieuw avondvullend programma met het begrip 'tijd' als thema.

Over the top

foto: Rudi Watzka

Opus One Theaterproducties
Maarten Voogel
WG plein 650
1054 SK Amsterdam
020-125034

Angelika Oei

Na een paar maal te hebben meegewerkt aan producties van Onafhankelijk Toneel, maakte Angelika Oei in 1987 *Oidan Skroeba*, haar eerste eigen productie. Een nostalgische, eigenzinnige choreografie voor drie danseressen, die ook in het buitenland goed werd ontvangen. *Oidan Skroeba* werd uitgenodigd voor het Klapstuk Festival voor moderne dans in Leuven, België.

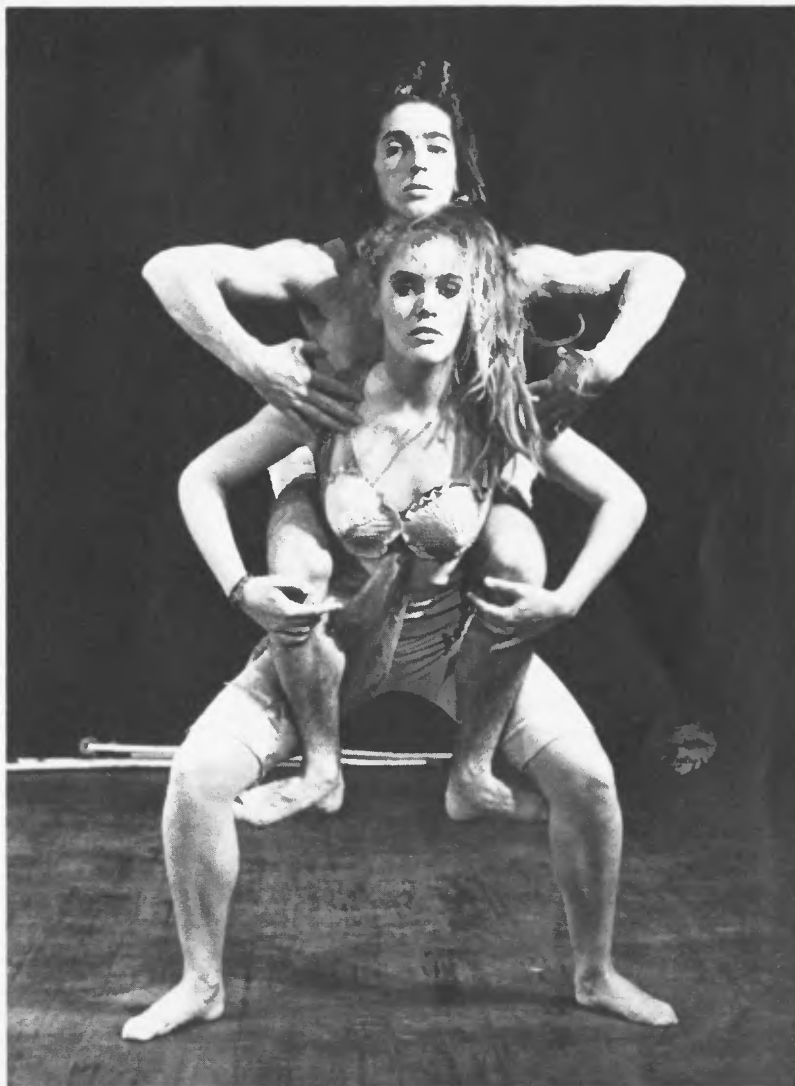
Regendansen, schetsen van een denkbeeldig motief is de titel van de opvolger, die is uitgebracht in het kader van Rotterdam 88. Hierin lijkt Oei op zoek naar het moment waarop dans ontstaat; de grens tussen willekeur en orde.

Angelika Oei
Lantaren/Marijke Buitenhuis
Gouvernestraat 133
3014 PM Rotterdam
010-4362722

Regendansen

foto: Hajo Piebenga

Stamizer Walz

foto: Hans Gerritsen

Pandora

"Het gaat er mij om dat datgene wat ik wil vertellen, door de dansers zo goed mogelijk wordt overgebracht. Daarbij wil ik er niet over nadenken of ik al dan niet in herhaling tred".

(Lidy Mouw, artistiek leider van Pandora)

Het Haagse Pandora werd in 1984 opgericht met als doel muziek en dans als gelijkwaardige disciplines op de planken te brengen. De groep bestaat uit ongeveer evenveel dansers als muzikanten, de programma's worden in nauwe samenspraak tussen beide gemaakt en alle dansvoorstellingen gaan vergezeld van levende muziek. Dat samenbrengen van muziek en dans is nog steeds wat Pandora wil. Maar in de manier waarop dat doel wordt nagestreefd, is sinds de oprichting veel veranderd. In het voorjaar van 1988 is het klassiek getinte kwartet dat deel uitmaakte van Pandora vervangen door aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag opgeleide jazzmuzikanten. Onder hen gitarist Olaf Tarenskeen, die in 1985 de Wessel Ilcken-prijs kreeg. Dit vijftal maakt toegankelijke en fantasierijke muziek, die verwant is aan jazz. Het treedt ook los van Pandora op en noemt zich dan Release 88. De muzikale leiding is nog steeds in handen van fluitist Jan-Erik Noske, de enige die van de oude bezetting is overgebleven. Ook wat de dans betreft is een en ander veranderd. Lidy Mouw is met ingang van het seizoen 88-89 verantwoordelijk voor de danskant van Pandora. Deze jonge choreo-

grafe en danseres werkte eerder bij Werkcentrum Dans en Introdans en had ook een eigen gezelschap: Ensemble Ensemble. In haar choreografieën zijn invloeden van Afrikaanse dans te herkennen, die ze met gevoel voor theatraliteit paart aan bizarre invallen.

De eerste resultaten van 'Pandora nieuwe stijl' waren te zien in *Restless Skies*. Aan dat programma is inmiddels een tweede deel toegevoegd, waarvoor Lidy Mouw *Stamitzer walz* maakte en danser Keith Derrick *Playing with mirrors and other dangerous things*. Later dit jaar volgt een programma waarin een nieuwe choreografie van John Wisman, danser en choreograaf van Het Nationale Ballet.

Pandora brengt ook jeugdtheater-programma's. *Muziek op blote voeten* is bedoeld voor kinderen van vier tot acht jaar, *Toi, toi en breek je benen niet* voor die van acht tot twaalf jaar en *Let's go jazz* is voor de leeftijdscategorie van acht tot veertien jaar.

Muziek- en dansgroep Pandora
Maarten Savelkoel
Franklinstraat 123
2562 CC Den Haag
070-459495

Bart Stuyf

"Ik werk graag met mijn handen, hou van timmeren en knutselen. Mijn produkties vormen dan ook altijd een combinatie van dans en techniek".

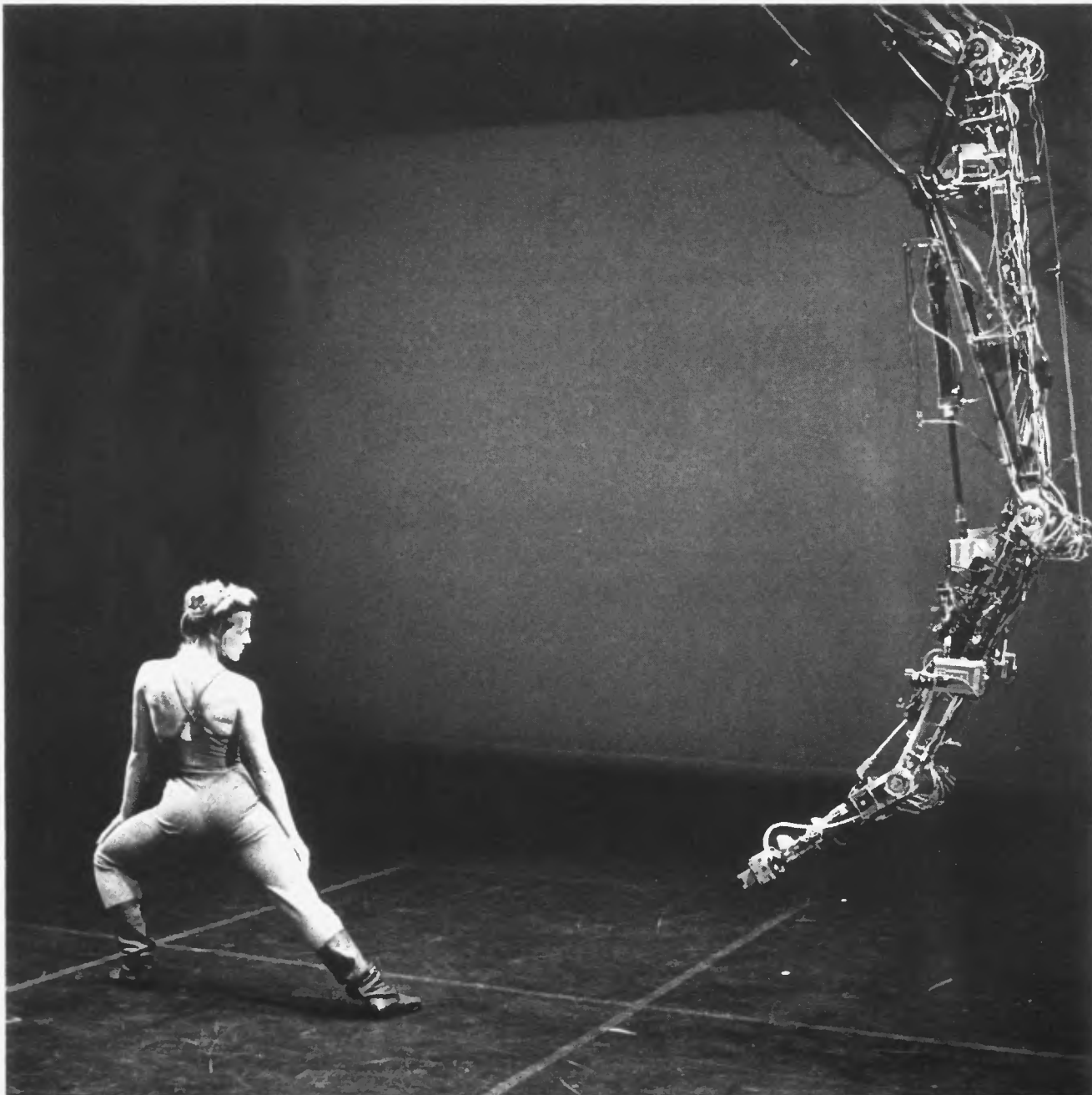
(Bart Stuyf)

Al bijna twintig jaar heeft Bart Stuyf een eigen groep. En al die tijd loopt één thema als rode draad door zijn werk: de samenwerking van mens en techniek. Techniek die is bedacht om de mens van dienst te zijn en het onbereikbare binnen bereik te brengen, maar die zich ook tegen hem kan keren door zijn handen te binden en mogelijkheden uit te sluiten. Het theater van Stuyf is een samengaan van hard en zacht, van onverbiddelijke mechanica en plooibare dansers.

Zo liet hij in *Endless* dansers op draaiende schijven bewegen, schijven die hen dicht bij elkaar brachten, maar hen ook uit elkaar dreven. Het decor van *Spiegels* was zo vernuftig, dat zinsbegoochelende effecten werden bereikt. *Kluft* dwong de spelers op een hellend vlak te bewegen. In *Grey* liep de glooiende achterwand vloeiend over in de vloer. De rijdende panelen in *Stitch* onttrokken

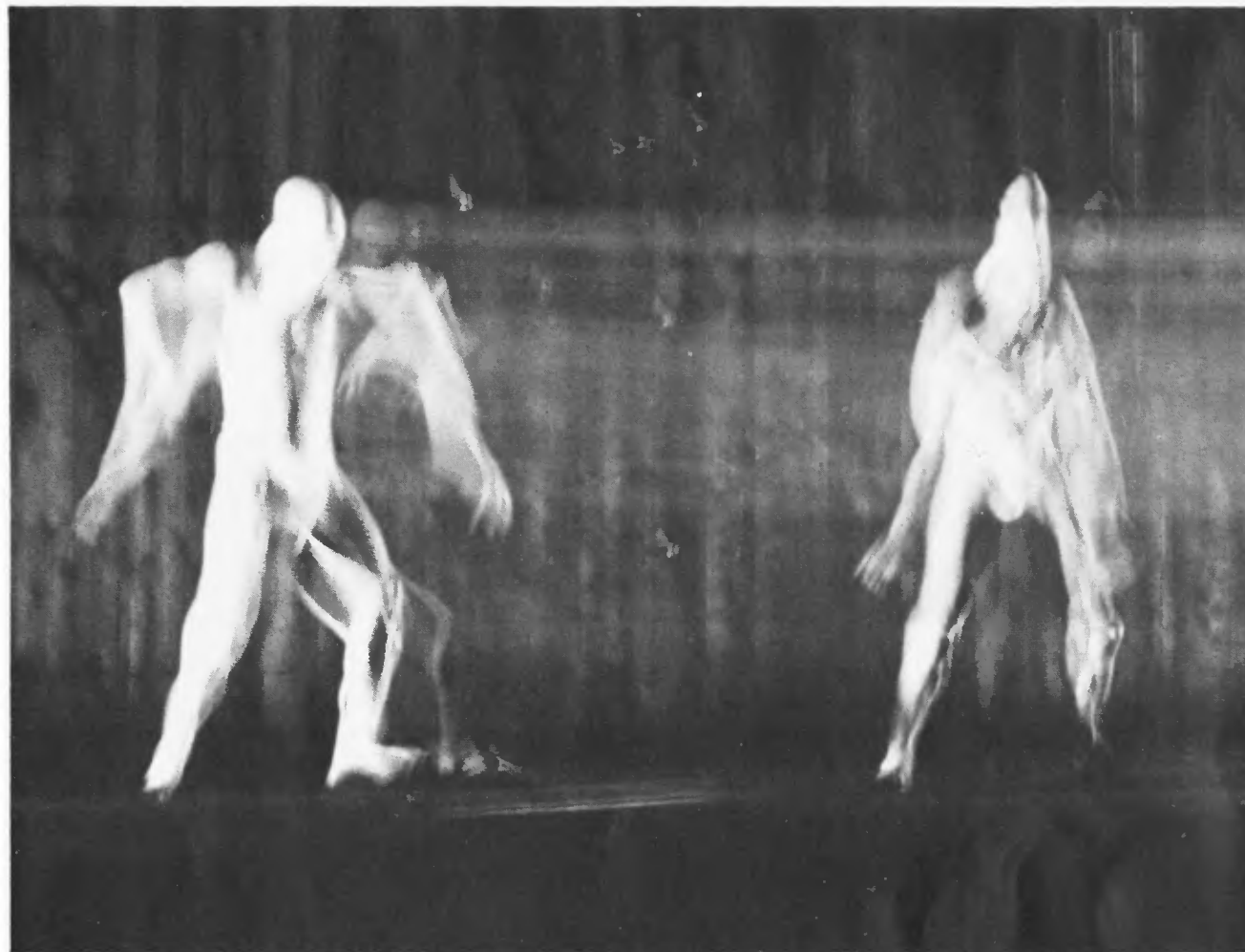
de dansers al dan niet aan het gezicht. In elke voorstelling werd het oriëntatievermogen van zowel spelers als publiek op de proef gesteld, telkens op een andere manier. Technologisch hoogstandje is voorlopig de robotarm, die speciaal voor de voorstelling *Target* is ontwikkeld. Een scharnierende arm van vijf meter lang, die met behulp van camera's en sensoren in staat was de bewegingen van een danseres te volgen. Ook de bijbehorende muziek werd door de bewegingen van de robotarm beïnvloed. Aan zijn volgende produktie zal aanzienlijk minder techniek te pas komen. Bart Stuyf, zelf een klassiek geschoold danser, die zijn opleiding aan de Scapino Dansacademie kreeg, wil een project doen rond oudere dansers.

Bart Stuyf
p/a St. Multi-media
le Nassaustraat 7
1052 BD Amsterdam
020-862117

Target

foto: Bob van Dantzig

Albatros Aileron

foto: Maurice Boyer

Shusaku & Dormu Dance Theater

"Mensen hebben soms een beetje vergif nodig, een vaccin om zich daarna beter te voelen. Ik laat in mijn theater een schaduwzijde zien. Dan wordt de zonkant vanzelf ook zichtbaar".

(Shusaku Takeuchi)

Shusaku Takeuchi kan overal theater maken. In het zand van de duinen, op de stenen muren van een sluis in de Amstel, op de touwen van een net. En steeds maakt hij gebruik van het karakter van die ondergrond: het absorberende vermogen van het zand, de onverbiddelijkheid van de sluis muren, de veerkracht van de touwen. In 1973 kwam hij vanuit Japan naar Nederland. Met in zijn bagage kennis van de oosterse verdedigingssporten en het Japanse theater. Die ervaring breidde hij in Nederland uit met westerse vaardigheden op het gebied van theater. Het samengaan van oosterse en Europese invloeden resulteerde in een surrealistisch en met symbolen beladen theater. Shusaku & Dormu Dance Theater wisten een sfeer op te roepen waarin alles voor mogelijk werd gehouden. Ze groeiden uit tot kampioenen van de theatrale illusie.

Belichting, decor en muziek speelden daarbij een belangrijke rol. Maar vooral ook Shusaku zelf als indringend speler, aan wiens lichaamsbeheersing de jaren van training in Japan zijn af te zien.

De visionaire taferelen uit die eerste produkties zijn later vervaagd. Het Dormu Theater is allengs tastbaarder geworden, meer gericht op beweging en minder op beelden. Maar de thema's zijn nog altijd dezelfde: de angsten en neuroses van de hedendaagse mens, de breuk met de natuur die door ontwikkeling van de techniek teweeg

wordt gebracht. Shusaku formuleert op vele manieren de vragen naar leven en dood.

Een belangrijk deel van zijn bekendheid dankt Shusaku aan de voorstellingen die hij op locatie maakt en dan ter plekke aanpast aan de omgeving. Zo verzorgde hij in 1987 met zijn groep en het Circle Ensemble vanaf een vaartuig de spectaculaire afsluiting van de Amsterdamse Uitmarkt en gaf hij in de zomer van 1988 als een van de eerste westerse kunstenaars een optreden op het Rode Plein in Moskou. Maar ook maakte hij een gastchoreografie voor de academisch geschoolde dansers van de Rotterdamse Dansgroep. In het seizoen 88-89 maakt het Shusaku & Dormu Dance Theater een tournee langs de schouwburgen met *Albatros Aileron*.

Zoals gezegd: Shusaku Takeuchi kan op elk oppervlak uit de voeten.

Shusaku & Dormu Dance Theater
p/a Grünfeld Theaterproducties
Bergstraat 33-a
3811 NG Amersfoort
033-632953

Slow K.

Wim Kannekens was een aantal jaren vaste partner van Shusaku Takeuchi. Sinds kort gaat hij zijn eigen weg. Vorig jaar maakte hij de solovoorstelling *De huid is de grens*. Dit seizoen brengt hij met een groep dansers *They came to take him away*, waarvoor Det Wiehl de muziek maakte. Het bewegingstheater van Kannekens is vaak literair geïnspireerd.

Slow K.
 p/a Prod. en Org. buro Aleid Smid
 Zuringvaart 1
 2724 VX Zoetermeer
 079-412205

UnBrauchbar

foto: Joep Lennarts

Villa Danthe

Villa Danthe laat zich met graagte inspireren door de razende wereld om haar heen, door de gekte van alledag. Zonder daar overigens somber van te worden. De expressionistische dans zoals de Bossche groep die in het op een gedicht van Ernst Jandl geïnspireerde *UnBrauchbar* tentoonspredde, is optimistisch gestemd. Villa Danthe zoekt de zonzijde op, en verliest de details niet uit het oog. *UnBrauchbar* wordt tot halverwege 1989 doorgespeeld. Het nieuwe programma heeft als werktitel *Newsflesh*.

Villa Danthe
 Leonne Vilé
 Postbus 1388
 5200 BK 's-Hertogenbosch
 073-140661

Vals Bloed / Het Concern

"We zijn in elk geval niet op zoek naar klassieken. We willen niet tijdloos zijn of een repertoire opbouwen".

(Patrice Kennedy, danseres van Vals Bloed)

"We hadden na al die jaren de balen van abstractie".

(Margie Smit, danseres van Vals Bloed)

Het debuut van Vals Bloed kwam in 1983 als een donderslag bij heldere hemel. Truus Bronkhorst, Helga Langen, Margie Smit en Patrice Kennedy, vier danseressen met een lange staat van dienst in de moderne dans, hadden genoeg van abstractie. Ze staken de koppen bij elkaar en besloten gevierden herkenbaar danstheater te gaan maken, om zo het plezier van het optreden terug te vinden.

Het begon bescheiden. Met *Usher* van Margie Smit en Truus Bronkhorst, waarin een onbeholpen danspaar de strijd aanbindt met elkaar en een leger klapstoeltjes. *She said* bracht de echte doorbraak. Een dans voor vier danseressen en meer dan dertig figuranten, die ieder een eigen kunstje vertoonden. Vals Bloed bleek over een in de dans zeldame eigenschap te beschikken: gevoel voor humor. Volle zalen waren het resultaat.

Dagger of Charm volgde, een strijd om aandacht waarin vijf vrouwen de mannen het nakijken gaven. Een gedanst tijdsbeeld vol opgekropte seksuele energie, die in de vorm van agressie een weg naar buiten zocht. Daarbij werd veelvuldig gebruik gemaakt van de naaldhak, verleidelijk

en dreigend tegelijk en daarmee symbolisch voor de aantrekkingskracht van Vals Bloed.

Na *Dagger of Charm* ontstonden er scheurtjes in het hechte collectief van Vals Bloed. Truus Bronkhorst en Margie Smit begonnen voor zichzelf en maakten inmiddels ieder enkele soloprodukties. Patrice Kennedy en Helga Langen brachten samen met Esgo Heil en Matthias Maat het hilarische *So long Johnny* en waagden zich vorig jaar met Onafhankelijk Toneel aan het groot-scheepse project *Napoleon*.

Na een afwezigheid van een jaar is Vals Bloed dit seizoen weer terug in de theaters met *Do you fancy any cream today?*, waarvoor Willem Jan Otten het script leverde. Het wordt gespeeld door Patrice Kennedy, Esgo Heil en Francis Sinceretti, voormalig solist bij Het Nationale Ballet.

Vals Bloed zal binnen afzienbare tijd opgaan in Het Concern, een groter samenwerkingsverband, waaraan ook danser Arnold Goeres en danseres Angela Linssen deelnemen, die beiden eerder aan produkties van Vals Bloed meewerkten. Het Concern wil 'dramatisch danstheater' verder uitdiepen door middel van samenwerking met andere kunst disciplines. Er staat een co-productie met Toneelgroep Amsterdam op het programma en men opent in maart met de première van *Wicca* en *Taglion's Broer*.

Vals Bloed
Theaterburo
Hummelinck/Stuurman
Staalstraat 10
1011 JL Amsterdam
020-264545

Het Concern
Roelf Huizenga
Postbus 16710
1001 RE Amsterdam
020-258315

Do you fancy any cream today?

foto: Dennis A. Tjak

Aanvullende informatie

De 'Dans Wijzer' is als volgt samengesteld: eerst treft men de tien gezelschappen aan die structureel gesubsidieerd worden en daarna volgen de overige groepen in alfabetische volgorde. Bij ieder gezelschap wordt een naam en adres gegeven waar men terecht kan voor informatie over speeldata, uitkoopsommen en dergelijke. De in deze brochure gepresenteerde dansgroepen of solisten verzorgen gezamenlijk een groot deel van het landelijk dansaanbod. Debuterende groepen en ad hoc-producties zijn niet opgenomen. Voor aanvullende informatie raadplege men de brochures van:

Theater Netwerk Nederland
Keizersgracht 324
1016 EZ Amsterdam
020-241063

Theater Netwerk Nederland wil vernieuwende theatergroepen en ad hoc-initiatieven meer kansen bieden ondermeer door het uitbreiden van de speelmogelijkheden. Het aanbod van TNN bestaat uit uiteenlopende vormen van podiumkunst (waaronder dans) en is bestemd voor verschillende doelgroepen. Het aanbod wordt regelmatig vernieuwd en gepubliceerd in het TNN bulletin dat driemaal per jaar verschijnt. Een aantal provincies stelt aan TNN voorstellingsubsidies ter beschikking waarmee accommodaties (schouwburgen, kleine theaters, jongeren-centra, buurt- en clubhuizen, scholen) de helft van de uitkoopsom gesubsidieerd kunnen krijgen.

Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming
Postbus 805
3500 AV Utrecht
030-333927/332328

Het LOKV geeft een theatergids uit met een overzicht van de jongerenproducties (waaronder dans) die worden aangeboden aan het onderwijs. Deze Jeugdtheatergids is samengesteld als naslagwerk voor hen die een voorstelling zoeken voor kinderen en/of jongeren onder de 18 jaar.

Nederlands Instituut voor de Dans
Herengracht 174
1016 BR Amsterdam
020-237541

Het Nederlands Instituut voor de Dans geeft naast Notes, het maandblad over theaterdans, ook het Dansjaarboek uit met daarin een volledig overzicht van alle uitgebrachte dansproducties, evenementen en manifestaties.